ANASANAT ATÖLYE RESİM EĞİTİMİNDE, PORTRERE ANLAM KATMANI¹**Serdal YERLİ²****ÖZET**

Sanat eğitimi veren kurumlarda, sanatın gerçek amacı olan görünenin ötesinde anlam arayışlarını kavratmak büyük önem taşımaktadır. Anasanat atölye resim derslerinde bu amaca yönelik portre konusu oldukça kritik bir konumdadır. Çünkü portre benzetme kaygısının en fazla yaşanacağı alandır. Portre insan yüzünün ve ifadesinin yansıtılmasıdır. Portre çiziminde asıl amaç kişinin fiziksel benzerliğini yansıtmaktan daha çok modelin kişiliğini, ruhsal yapısını özgün sanatsal bir dille ortaya çıkarmaktır. Portre çalışmalarında benzerliğin yakalanmaya çalışılması doğaldır. Fakat modelin benzerliği fiziksel benzerlikte yani modelin yüz hatlarının doğru aktarılmasında saklı değildir. Ruhun dışarıya vurarak kendisini göstermesi ihtiyacıdır. Dolayısı ile portre konusu ana sanatatölye derslerinde, resimde görüneni yansıtmamanın ötesinde anlam arayışlarına geçme ve özgün tarzını koruyabilme kazanımı için kullanılmalıdır. Nitel araştırma yöntemiyle yapılan bu çalışmada tarihi süreçte portre çalışmalarıyla ilgili literatür çalışması yapılmıştır. Portrede görüneni yansıtmamanın ötesinde arayışların öne çıktığı çağdaş sanatçı örnekleri değerlendirilmiştir. Üniversitelerin ana sanatatölye resim derslerinin müfredatında portre konusu incelenmiştir. Çalışmanın ana sanatatölye resim dersi alan öğrencilerin öncelikle portre çalışmalarında olmak üzere işlerinde görüneni yansıtmamanın ötesinde anlam arayışlarında katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Anasanat atölye derslerinde portre konusu daha geniş kapsamda ele alınmalıdır.

Anahtar sözcükler: Portre, Sanat Eğitimi, Anasanat Atölye, Güzel Sanatlar.

MEANING LAYER IN PORTRAIT IN MAJOR STUDIO EDUCATION**Abstract**

It is of great importance in institutions providing art education to research for meaning beyond the real goal of art. The subject of portrait has purpose in main art Workshop painting lessons is in a very critical direction. Because portrait analogy is the area where the anxiety is most experienced. Portrait is the reflection of human face and expression. It is to reveal the personality of the more models in a language by originalizing the spiritual structure. It is natural to try to find similarity in portrait studies. However, the similarity of the model is not hidden in the physical similarity, that is, the correct transmission of the facial features of the model. The soul must be shown by hitting the outside. Therefore, the subject of portrait is beyond the main art workshop classes, reflecting what is seen in the painting. The portrait was evaluated about the contemporary artist from whom one of the quests went beyond reflecting what was visible. The subject of portrait is studied in the curriculum of the main art workshop painting courses of the universities. The main art workshop painting course of the study is a planned working environment where the area is located.

Keywords: Portrait, Art Education, FineArts, MajorStudio

¹ 4th International Conference On Sport, Education, And Society 6-8 December 2019 Denizli/ Turkey de sunulan bildiriden üretilmiştir

²Öğrt. Gör. Dr. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Resim Eğitimi ABD., e-posta: serdal.yerli@gmail.com

GİRİŞ

Üniversitelerin sanat eğitimcisi yetiştiren bölümlerinde verilen Ana sanatatölye dersleri, temel resim kuram ve kavramlarını ayırt edebilme, Bir resmi dönem, teknik ve içerik bakımından analiz edebilecek görsel ve kültürel bilgi ve beceri edinebilme, farklı teknik ve malzemeleri deneyip, sanat eserleriyle örnekleyerek kendi eğilimlerine uygun görsel bir dil oluşturabilmesi (pau.edu.tr,2019) açısından önemlidir. Gelecekte sanat eğitimcisi olacak öğrencilerin sanatsal üretim aşamalarını ardında resmin teşhir ve sergileme sorunlarını birebir deneyimlemeleri gelecekte sanat ve sanat eğitimciliği yaşantıları açısından önemli bir adım olacaktır. Toplumun sağlıklı sanat ve kültür oluşumu ve yaşantısı açısından sanat eğitimcisi olacak öğrencilerin kendi hayatlarında yaşadıkları deneyimlerin aktarımı büyük katkılar sağlayacaktır.

Sanat eğitimcisi olacak öğrencilerin ilk temas edecekleri bireyler ilköğretim düzeyindeki öğrenciler olacaktır. Bu bireylere aktarılabilecek doğru ve nitelikli sanat eğitimi toplumsal yaşantının temellerinin sağlam atılması anlamına gelecektir. Sanata duyarlı, kültürü, estetiği tanıyan, bağımsız düşünebilen, yargı yeteneğini kullanabilen bireylerden oluşan bir toplum uygar ve çağdaş olacaktır.

Bu anlamda Görsel Sanatlar dersinin çocuğa aşılama istediği sanat duyarlılığını verebilmesi için, sanatın her alanına müfredatta yer verilmesi gerekmektedir. Çocuğun bu konuya ilişkin bilgisinin artırılması hayatının her alanında onu başarıya ulaştıracak olan yetkinliği ve farkındalığı sağlayacaktır. Portre ve oto portre resim sanatının çocuğa vereceği ders, insanı ve en önemlisi de kendini tanıması olacaktır. Kendini bilen ve anlayan insan, diğer insanları daha kolay ve iyi anlayabilecektir.

Portre ve oto portre resim sanatına, Görsel Sanatlar dersinde yeterince yer verilmediği düşünülmektedir. Sadece genel bakımdan insan figürü çizimi verilen derste, portre ve oto portre konusunun ayrıntılı açıklanmaması ve tek bir konu halinde verilmemesi büyük eksikliklerdir. Oysaki portre konusunun çocuğa etkili ve verimli bir biçimde verilmesi onun birçok alanda duyarlılığını artıracak ve ona yepyeni bir bakış açısı kazandıracaktır. Portre, belli bir kişinin heykel malzemesi, boya, grafik ya da desen ile yapılan resmi olup o kimsenin karakterini ve ifadesini tamamen veren resimlere denir. Portre yalnız baş, göğüs, dize kadar, olduğu gibi ayrıca boy ve aile portreleri olarak çeşitli ölçülerde işlenmiştir (Turani, 1980, s.106).

Portre İnsanların görünüşlerini ve kişiliklerini tanıtan yazı türüdür (Özgün, 1993, s.484). Portre çalışmaları, modele bakış açılarına ve yapılaş amaçlarına göre sınıflandırılmaktadır. Portre çalışmalarında üç temel bakış açısı öne çıkmaktadır. Bunlar önden bakış, dörtte üçlük bakış, profilden bakıştır. Portre çalışmalarında bu bakış açılarıyla değişik birbirinden farklı anlamlar ortaya konabilmektedir. Önden bakış portrede model ile sanatçı göz göze ve içsel bir bakış sergilerken profilden bakışta modele üçüncü şahıs olarak dışarıdan bir gözlemci olarak bakılmaktadır. Bakış açısındaki diğer bir çeşitlilikte göz mesafesindeki farklılıktır. Bunlar, model ile sanatçının aynı göz seviyesinde durdukları bakış açısı, modelin üstte durduğu bakış açısı ve altta durduğu bakış açılarıdır. Bu bakış açıları da farklı ifade biçimleri yaratmada kullanılmıştır. Yapılış amaçlarına göre ise portreler, temsili portre, tarihi portre, psikolojik portre, kostümlü portre, oto portre, grup portreleri olarak sınıflandırılabilir.

Temsili portre genelde tam boy olarak ele alınır. Kıyafet, bulunduğu mekan ve etrafındaki objeler önemlidir. Bunlar ile modelin statüsü, mesleği gibi toplumsal yönlerinin aktarılması hedeflenir. Tarihi portrelerde temsili portrelerin özelliklerini barındırmakla birlikte ek olarak modelin tarihe mal olmuş yönü aktarılır. Psikolojik portrede yüz mimikler vücut dili gibi modelin iç dünyasını, psikolojik durumunu ele veren ayrıntılar öne çıkar.

Portre de anlam katmanı konusunu daha iyi kavramak için portre çalışmaları yapmış ressamların çalışmalarından yararlanmak yerinde olacaktır. Bu örneklerin Matisse, Vangogh, Cazenne, Modigliani gibi özgün, modern anlayışa sahip sanatçılar olması yerinde olacaktır.

Resim.1. Şapkalı kadın. t.u.y.b. 1905. Henri Matisse (hanrimatisorg).

Portrelerinde, genel resim anlayışına paralel olarak yoğun ve etkileyici renk göze çarpmaktadır. Matisse'in resimlerinin bu denli göze hoş görünmesinin ve insanı etkilemesinin nedeni, renk seçimindeki ustalığıdır. Matisse, izleyenin üstünde etki yapan renk psikolojisi

olgusunu kavramış bir sanatçıdır (İncirkuş, 2014,s20).Portrelerinde, birkaç fırça darbesiyle modelin genel karakteristik yapısını ortaya çıkarmakla yetinmektedir. Portrelerinde modelin sadece yapısal formlarıyla değil, rengin olanaklarıyla da ilgilenmiştir. Matisse, ışık-gölge karşıtlığını kullanarak yarattığı görselliği resmin parlaklığını yitirmeden verebilmektedir (Lynton, 2009, 20).

Matisse, rengin ve biçimin doğadaki nesnelerin ötesinde başlı başına bir mesajı olduğuna inanmaktadır. Resim içi ilişkilere dış gerçekliğin betimlenmesine oranla daha çok değer veren Matisse, modern sanatın öncülerinden biri sayılmaktadır (Krausse, 2005, s.85).

Resim.2. Pablo Picasso, Genç Çocuk Başı,
1945. Taş Baskı (Berger.2018).

Resim.3. Paplo Picasso, Bull'un Başı,
1943 (Berger. 2018).

Picasso, yaşadığı hüznü ve yorgunluğu yaptığı portrelerdeki bozulmalarla ve çarpıtmalarla yansıtır. Ona göre bu bir başkaldırıdır. Olanı olması gerektiği gibi çizmeyecek, kendine bile karşı gelecektir. Sanatçıya göre soyut sanat yoktur ve her zaman somut bir şey ile başlamak gerekmektedir. Gerçeğin görüntüsü ancak ondan sonra kaldırılabilir. Sanatçıyı kıskırtan, düşüncelerini ayağa kaldıran, coşkularını harekete geçiren, resmedilen objenin içindeki bu ifadedir. Düşünceler ve coşkular artık yapının tutsağı olacaktır ve bu düşünceler ne yapılırsa yapılsın tabloda dışarı çıkamayacaktır, varlıkları görünmemesine rağmen tablonun içinde yer almaktadırlar (Moran, 1966, s.121-122).

Kübizmin en önemli temsilcisi olmasına karşın picasso, kübizmin hiç bir zaman görünen dünyayı betimlemeye yarayan tüm öteki yöntemlerin yerini alacağını ileri sürmemiştir. Tam tersine her zaman için yeniliklere açık olmuştur (Gomrich. 2002).

Resim.4. Kate Kollwitz. Kağıt üzerine füzen Portre. (Berger. 2018 s.111).

"İnsanların böylesine çaresiz ve yardıma muhtaç olduğu bir zamanda etkin olmak istiyorum."

Küpe minicik olsadaobununla bir umudun beyanı, öte yandan kadının yüzünden yansıyan soylu aydınlık, küpeyi tamamen gölgede bırakıyor. Bu arada kadının yüzü kendisini çevreleyen karanlıktan gelen siyah çizgilerle çizilmiş kadın belkide bu yüzden küpe takmak istemiştir.

Küçük, gösterişsiz ama direngen bir umut sunuyor. Dayanma gücünü temsil ediyor. Edilgen değil, etkin bir dayanma gücü.

Beden deyince yer kaplayan varlık olarak düşünülen tanrının özünü kesin ve belirleyici bir şekilde ifade eden bir kiplik anlıyorum (Berger, 2018 s.111).

Resim 5. Sabri Berkel (1907-1993) “Otoportre”, 1931, tüyb.,
Sabancı Müzesi, İstanbul(Bunulday, 2005).

Portre konusunda örnek verebileceğimiz önemli bir Türk ressamda Sabri Berkel'dir. 1950 sonrası ve öncesi olarak iki dönemi olan Berkelin ilk dönem eserleri arasında olan otoportresinde bakışlar insanın içine işlemektedir, kirli beyaz fon üzerinde sanatçı yalın ve süssüz bir şekilde kendi yüzünü ortaya koymaktadır. Sabri Berkel, resim eğitimi Avrupa'da modern sanat akımlarının merkezinde almış ve bu eğitimi kendi değerleriyle birleştirmiştir. Sanatında, Batı'ya dönük yenilik arayışları içinde Türk resmine yeni boyutlar, zengin biçimler ve düşsel lirik soyutlamalar getirmiştir. Sanatının her döneminde düşünce çözümlemesine odaklanmıştır. Fotoğraf ve sinemanın icadıyla sanatçı, sanatını ifade etmede farklı arayışlara yönelerek Picasso'nun kurucusu olduğu Kübizm ekolünü, Türk sanatında temsil etmiştir (Erten, Eyigün ve Yıldırım, 2010, s.62). Resimlerinde resmi oluşturan öğeler ile öğelerin içinde yer aldıkları mekânı birbirinden ayıran gerilimli taraf en iyi oto portrelerinde görülmektedir (Bunulday, 2005).

Portre çalışmalarının hem sanatçının kendi iç dünyasını yansıtmada hem de modelinin iç dünyasına inmede önemli olanaklar sağladığı görülmektedir. Portre resim çalışmalarında

üzüntü, gerilim, umut, gösteriş, şehvet, kuşku acı, intikam gibi sayılabilecek hemen her duygu sanatçılar tarafından izleyicilere başarılı bir şekilde aktarıla gelmiştir. Bazen dürerin 1500 yılında çizdiği oto portresinde olduğu gibi sanatçı kendi resminden büyülenmiştir (Janson, 1991, s.535). Portresini en ince ayrıntısına kadar detaylandırmasına rağmen kendini olduğu gibi yansıtmamış idealleştirmiştir. Aynı zamanda “Ben, Nürnbergli Albrecht Dürer, kendimi bu şekilde kalıcı boyalarla 29. yaşında iken tasvir ettim” diyerek resme bir belge niteliği vermektedir (Krausse, 2005, s.30).

SONUÇ

Sonuç olarak ana sanat atölye dersleri kapsamında portre konusunun farklı kazanımlar için kullanılmaya elverişli olduğu görülmektedir. Dolayısı ile resimde anlam katmanı açısından portre konusu önemli bir noktada bulunmaktadır. Ana sanat atölye derslerinin birçok konusunda resimde anlam katmanı işlenebilmesine karşın portre konusu görünen fiziksel yapıyı benzetme kaygısının en fazla yaşandığı alan olması sebebiyle bu kazanım için daha zorlayıcı olacaktır. Yani portre konusu öğrencinin resimde plastik değerler, özgür yaklaşımlar ile anlam katmanının ortaya çıkarma çabalarını olgunlaştıracaktır. İleride sanat eğitimi verecek olan bu öğrencilerin kendi öğrencilerine sanat üretiminin belki de en önemli katmanı olan anlam katmanını (aura) keşfetmelerini bu kanalı kullanarak verebileceklerdir. Bu sebeple ana sanat atölye derslerinde portre konusuna daha fazla yer verilmelidir. Portre konusu işlenirken de bu bakış açısı dikkate alınmalıdır. Sanatın gerçek anlamını kavramak ve sanatsal duyarlılığa sahip nesiller yetiştirmek için portre konusunu göz ardı etmemek gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Berger, J.(2018). *Portreler*. Çev. Beril Eyüpoğlu. Metis Yayınları İstanbul.
- Bunulday, S. (2005). Bir Sanatçı Ve Zanaatçı Olarak Sabri Fettah Berkel. *Antik Dekor Dergisi*, 90, 132, İstanbul.
- Erten, O.,Eyigün, S. Yıldırım, Ö. (2010). *Suretten Surete Osman Hamdi Bey'den Günümüze Portre Örnekleri Sergi Kataloğu*. İstanbul.
- Gökçe, M.K.-Nazım, M. (2013) *Desen Sanatı-2*Gomrich. E.H. (2002) *Sanatın Öyküsü*. Remzi Kitabevi.
- <https://Ebs.Pau.Edu.Tr/Bilgigirisi/Subebilgigirisi.Aspix>
- <https://www.henrimatisse.org/woman-with-a-hat.jsp>
- İncirkuş, B.(2014). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerine Verilen Görsel Sanatlar Dersindeki Portre Ve Otoportre Çalışmalarının Öğrenciler Üzerindeki Etkileri Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul – 2014
- Lynton, N. (2009). *Modern Sanatın Öyküsü*. Çev. Cevat Çapan Ve Sadi Öziş, İstanbul: Remzi.
- Krausse, A.-C. (2005). *Resim Sanatının Öyküsü*. Çev. Dilek Zaptıoğlu, İstanbul: Literatür.
- Özgün, C. (1993). *Türkçe Sözlük*. İstanbul: Yuva.
- Turani, A. (1980). *Sanat Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Toplum Yayınları.